

свідчить про серйозну конкуренцію, яку вона може скласти мережі Петра Порошенка в кампанії 2019 року в області.

Література

1. Молодцов О. В. Сутність політичної мережі як моделі представництва та реалізації інтересів суб'єктів територіального розвитку. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/POLITICHNI/05-MOLODCOV.pdf>

2. Партійне покриття регіонів України: хто має найбільше представництв? URL : <https://rada.oporaua.org/analytika/zviti/10841-partiine-pokryttia-rehioniv-ukrainy-khto-maie-naibilshe-predstavnytstv>

3. В Винницьком БЮТе снова переворот? URL : <http://www.vinnitsa.info/news/politics/v-vinnitskom-byute-snova-perevorot.html>

4. Головну «тимошенківку» Вінниччини хочуть звільнити з посади заступниці голови обласної ради. URL : <https://vn.depo.ua/ukr/vn/golovnu-timoshenkivku-vinnichchini-hochut-zvilniti-z-posadi-zastupnici-golovi-oblasnoyi-radi-20170519574084>

5. Виговський О. У партії Юлії Тимошенко кримінальне поповнення. URL : <https://informator.news/v-partiji-yuliji-tymoshenko-kriminalne-popovnennya/>

6. Горковчук В. Партійний офіс «Блоку Петра Порошенка» у Вінниці залили кров'ю. URL: <http://politarena.info/featured/partiinyi-ofis-bloku-petra-poroshenka-u-vinnytsi-zalyly-krov-iu/>; Горковчук В. Опозиція у Вінницькій обласній раді заблокувала відкриття головного обласного «Прозорого офісу». URL : <http://politarena.info/featured/opozytsiia-u-vinnytskii-oblasnii-radi-zablokuvala-vidkryttia-holovnoho-oblasnoho-prozoroho-ofisu/>

7. Гайда Т. «Маркерна область» допрогулювалася до ручки: майже 20 % у Вінницькій облраді можна відкликати. URL : <http://www.chesno.org/post/677/>

УДК 903.05:393:314,148 (1-12)

КУЛЬТУРНЕ КОЛО БАБИНЕ: ПОТЕНЦІАЛ ПАЛЕОДЕМОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Р. О. Литвиненко

Одним з напрямів праісторичних досліджень, що ґрунтуються насамперед на археологічних за своїм походженням джерелах, є палеодемографія давніх популяцій. Не можна сказати, що ця проблематика є надто популярною і добре розробленою для первісної, зокрема й бронзового віку, археології півдня Східної Європи, натомість певні напрацювання в ній все-таки існують [Алексеев 1989, с. 63–90; Гаврилюк и др. 1994; Гей 1990; Долуханов 1978; Иванова 2001; Кислый 1989; 1995; 2011; Кислий 2005; Литвиненко Р., Литвиненко М. 2011; Пустовалов 2005, с. 131–137; Пустовалов, Степанова 1990; Сергеева 2007; Синюк 1996; та ін.].

Зазвичай палеодемографія використовує два основні різновиди археологічних джерел – некрополі й поселення, застосовуючи при цьому абсолютно різні методики досліджень і отримуючи суттєво відмінні за своєю сутністю, а не за показниками, результати. Наприклад, для бронзового і ранньозалізного віків східноєвропейського Степу і Лісостепу, представлених культурами скотарських у своїй основі народів (з різними формами ГКТ), базовим джерелом зазвичай виступають могильники, здебільшого курганні.

А джерельна база по основних хронологічно послідовних археологічних утвореннях бронзового віку Надчорноморського-Каспійської області – ямної, катакомбної, бабинської та лолінської, а також зрубної культурних областей – є доволі презентабельною. На жаль, точних і навіть приблизних кількісних оцінок масивів ямних, катакомбних і зрубних

пам'яток на сьогодні ми не маємо. Є лише доволі точна статистика щодо посткатакомбних культурних утворень: за нашими даними, культурне коло Бабине наразі включає щонайменше 4200 поховань від Пруту до Волги (з них у межах України досліджено до 3100 комплексів); за даними Р. О. Мимохода, культурне коло Лола – близько 450 поховань (Степове Передкавказзя, Доно-Волго-Уральський регіон). Масиви поховань інших культур бронзової доби також оцінюються в межах кількох тисяч. Для ілюстрації такого припущення наведемо дані Л.А. Черних, якою в межах території України опрацьовано статистичні вибірки: для ямної КІО – 5424 поховання [2009, с. 45], для катакомбної КІО – 4465 поховань [2011, с. 26]. В докторській дисертації В. В. Отрощенко [2002, табл. 2] для зрубної КІО загалом оперував вибіркою у 7908 поховань, а в межах України – 3000 захоронень. При цьому слід враховувати, що всі наведені дані не є вичерпними.

Проте ледве не ключовим чинником, що визначає можливість здійснення палеодемографічних досліджень на матеріалами курганних некрополів, є наявність для них статевовікових визначень. Протягом ХХ ст. єдиною можливим методом статевої ідентифікації був антропологічний. Натомість можливості антропологічної методики у статевої ідентифікації об'єктивно обмежені лише дорослими віковими групами, у яких статевий диморфізм є сформованим. Також можливості антропології напряму залежать від ступеню збереженості кістяків. Але ж питома вага опрацьованих антропологами масивів курганних поховань Східноєвропейського Степу–Лісостепу, на жаль, є незначною, хоча й не однаковою для різних регіонів. Наприклад, для курганів ямної культури Північно-Західного Причорномор'я повідомляється про наявність антропологічних визначень для 14,9% поховань [Иванова 2001, с. 26, 123]. У вибірці катакомбних могильників інгульської культури наводиться 35% поховань з антропологічними визначеннями, а для «східнокатакомбного масиву» – 23% [Пустовалов 2005, с. 211, табл. 4.6]. Для масивів поховань покровської (ПЗК) і бережнівсько-маївської (БМЗК) зрубних культур наводяться дані, відповідно, про 24% і 27% опрацьованих антропологами комплексів [Отрощенко 2002, табл. 5; 6]. Підтверджують цю тенденцію дані про забезпеченість менше ніж на чверть антропологічними визначеннями зрубних могильників Північного Приазов'я [Забавін 2018, с. 48]. А зрубні могильники басейну Сіверського Дінця забезпечені антропологічними визначеннями на 21% [Литвиненко 1996, с. 63]. Для могильників культурного кола Бабине антропологами опрацьовано і визначено 16,3% поховань, а для окремих бабинських культур ці показники є наступними: дніпро-донська (ДДБК) – 25,4%, дніпро-прутьська (ДПБК) – 15,4% [Литвиненко 2007, с. 156, 166]. Таким чином, наведена статистика засвідчує, що досліджені до сьогодні масиви курганних поховань бронзового віку забезпечені антропологічними статевовіковими визначеннями здебільшого на 15–25%.

У ХХІ ст. на допомогу археологам прийшли генетичні методи, які здійснили справжній революційний прорив у різних напрямках праісторичних досліджень. Зокрема вони надали можливість визначення статевої приналежності небіжчиків, незалежно від їхнього віку і збереженості кістяка. Ці можливості, наприклад, доволі впевнено впроваджуються в дослідженнях ґрунтових і курганних могильників енеоліту – бронзового віку Західної, Центральної та Південно-Східної Європи. Натомість у країнах пострадянського простору, зокрема в Україні, впровадження таких методів є малодоступними через їхню коштовність.

За таких реалій на тлі східноєвропейського бронзового віку вигідно вирізняються культури Бабинського кола, насамперед дніпро-донська (ДДБК), поховальний обряд якої передбачав статево диференціацію на рівні обрядових та інвентарних характеристик [Отрощенко 1992; Литвиненко 2007]. Коріння цієї виразної особливості приховане в «механізмах» бабинської культурогенези, в якій чітко фіксується культуротворчий зовнішній імпульс (можливо, міграційний за характером) зі середовища епішнурових культур раннього бронзового віку (період Вг А1, за П. Рейнеке) Центральної Європи, звідки й потрапила в бабинське середовище бінарна опозитність за статевою ознакою у позях небіжчиків і цілий комплекс характерних елементів матеріальної культури (насамперед

гарнітур прикрас і вбрання) [Литвиненко 2009, с. 59–61; 2013, с. 374; Lytvynenko 2013]. Щоправда, цей гендерний біритуалізм характеризує лише I (ранній) період ДДБК, тоді як на наступних етапах II і III він проявляється невиразно. В дніпро-прутській бабинській культурі (ДПБК) ця особливість проявляється в розмитому вигляді, подібно тому, як це має місце в пізній ДДБК [Литвиненко 2009, с. 163–166, 169–171]. Натомість сам факт статевої диференціації на рівні поховального обряду вирізняє культурне коло Бабине серед раніших і пізніших східноєвропейських культур бронзової доби, де подібної традиції не існувало. А завдяки цій особливості бабинської поховальної парадигми суттєво розширюється масив статево-ідентифікованих комплексів за рахунок об'єднання антропологічних і археологічних критеріїв. Наприклад, для ДДБК долучення статево-діагностичних археологічних критеріїв дозволило збільшити чоловічий масив поховань, порівняно з антропологічно діагностованою групою, у 6,6 рази (468 проти 71 поховання); жіночу ж групу вдалося розширити у 5,3 рази (123 проти 23). Причому, нагадаємо, що до обох гендерних груп увійшли значні дитяче-підліткові серії, ідентифікація яких за антропологічними критеріями була би просто неможливою [Литвиненко 2007, с. 158]. І хоча суттєве поповнення статовікових груп відбулося саме для раннього горизонту могильників ДДБК, воно вдвічі збільшило відповідний показник для культури загалом, піднявши його до 51,4 % (проти 25,4 %). А ці об'єктивні обставини виразно виокремлюють ДДБК на тлі решти східноєвропейських культур бронзового віку, розкриваючи для неї додатковий дослідницький потенціал в палеодемографічній проблематиці. Деякі з цих можливостей уже почали використовуватися [Литвиненко Р., Литвиненко М. 2011; Литвиненко 2012, с. 61–63], проте залишаються чималі дослідницькі перспективи.

УДК 930.1 930.2

РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ

А. О. Лягуша

XXI століття стало епохою віртуальності, цифровізації та викликів, зокрема, для гуманітарного знання. З'явилися нові форми роботи з минулим, нові методологічні підходи досліджень цього минулого, нові форми фіксації інформації. Вже складно розділити теоретичне знання та його практичну реалізацію, чи не щодня ми спостерігаємо трансформацію форм історії – від академічної аудиторії до історичних мемів. Цей простір «бутування» історії стає одночасно і знанням, і аттракцією, і пропрацюванням минулого, і маніпулятивною технологією тощо. А поширення історичного знання неакадемічними методами можна визначити як публічну історію. Вона різниться від історії альтернативної та популярної, вона вимагає нового способу осмислення. Тобто, можна розглядати публічну історію як переклад академічного знання про історію в зрозуміліші форми, зокрема медійні та культурні.

Саме тому, в академії постала проблема вивчення публічної історії. Її інституціоналізації в світі розпочалася з США ще у 1970-х роках. А один із теоретиків публічної історії Джером де Гру заявив, що публічна історія не окрема дисципліна, а ціле міждисциплінарне поле, адже для розуміння, вивчення та реалізації репрезентації минулого людина має володіти знаннями з історії, соціології, мистецтвознавства, комунікативістики, медіатехнологій тощо. Це певний виклик як для науковців, так і для практиків. Саме тому найкраще з репрезентацією історії в різних її публічних варіантах/просторах займаються аматори та неісторики, які мало замислюються над проблемою відповідальності при відтворенні, конструюванні минулого. Тут має місце політизація, маніпуляції, викривлення тощо.

Розвиток публічної історії в Україні почався зі Львова. Там Центр міської історії Центрально-Східної Європи, заснований в 2004 році займається академічною та